

't Seghen Waert

jaargang 26 aflevering 1

februari 2007



verenigingsblad van het Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Bestuur

dhr. E. H. Oskam, voorzitter
Juweellaan 175, 2719 SB Zoetermeer
tel. (079) 361 65 38
dhr. R. M. A. Krul, secretaris
Tijberg 54, 2716 LK Zoetermeer
krulende@wanadoo.nl
tel. (079) 321 07 32
mw. H. E. M. Westerman, penningmeester
Nassaulaan 12, 2712 AX Zoetermeer
westdijk@hetnet.nl
tel. (079) 316 81 21
mw. J. R. de Kler (A.W.Z.)
dhr. C. A. M. Klein (G.W.Z.)
vacature (I.S.V.)
dhr. F. Rijkaart (PR)
mw. E. W. M. van Adrichem (Activiteitencie)

Archeologische werkgroep

dhr. B. F. F. H. van der Ven
Douzapad 30, 2722 AX Zoetermeer
benvdven@xs4all.nl
tel. (079) 342 79 91

Genealogische werkgroep

mw. M. E. Vijverberg-Kalkema
Stekelbaarsloot 35, 2724 AR Zoetermeer
kalkema@wanadoo.nl
tel. (079) 331 65 52

Interviewgroep Sprekend Verleden

dhr. E. W. van den Burg
Fr. Hendriklaan 32, 2712 EE Zoetermeer
tel. (079) 316 48 58

Ledenadministratie

dhr. A. Ph. Rademaker
Banckertstraat 5, 2712 KK Zoetermeer
arademaker@wanadoo.nl
tel. (079) 316 43 74

Redactie

mw. C. J. Moerman-van Voorst
mw. C. Hogeveen (redactie)
dhr. P. Drapers (eindredactie)
dhr. Th. van der Poel (vormgeving)
dhr. A. C. J. Vermeulen (publicaties)
redactie email-adres: info@oudsoetermeer.nl



t Seghen Waert is een uitgave van het
Historisch Genootschap Oud Soetermeer.
ISSN: 1384-7260

Het Historisch Genootschap is gevestigd in
't Oude Huis, Dorpsstraat 7
2712 AB Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83

Website: <http://www.oudsoetermeer.nl>

E-mail: info@oudsoetermeer.nl

Openingstijden archief en bibliotheek:

iedere woensdag 14.00-17.00 uur

Inloopavond A.W.Z.: elke dinsdagavond
20.30 - 22.00 uur

Inloopavond G.W.Z.: eerste maandag van de
maand 20.00-22.00 uur

Inhoud

Van de redactie	1
Hartelijk welkom aan de volgende nieuwe leden van onze vereniging	2
De activiteitencommissie	3
Trouwe leden in het zonnetje: het vierde lustrum van Clara Moerman	4
Zoetermeer in de groei	5
Door Eendrachtig Samenwerken Profiteren Allen Regelmatig, De familie Van Well en DE SPAR	7
Sprekend verleden In gesprek met Theo Windmeijer	15
Dialect	23

Van de redactie

Toen Theo Windmeijer werd opgeroepen voor de militaire dienst in 1939 was de SPAR nog maar net zeven jaar oud. Hij heeft dus ongetwijfeld gezien hoe in de Dorpsstraat de SPAR-auto's af en aan reden. Theo maakte na de capitulatie in mei 1940 een bizarre tocht, die hij wonder boven wonder tot een goed einde wist te brengen. Hoe het hem verging en hoe de Spar ontstond en uiteindelijk vertrok van de plek die nu nog steeds de SPAR locatie wordt genoemd kunt u in dit nummer lezen.

Dat 't Seghen Waert niet direct tussen de oude kranten komt, blijkt uit een reactie van mevrouw Belt-Van Galen. Zij nam rond de jaarwisseling nummer 2 van 2006 nog eens door en las daar het interview met Piet Buitendijk. Piet zijn eerste baantje was bij bakker Versteeg, maar hij meldde dat er nog minstens acht andere bakkers in het dorp waren, waaronder bakker Van Gaalen. Mevrouw Belt meldt ons nu dat het Van Galen met een a is, en zij kan het weten, want het was haar vader.

Het volgende nummer van ons blad zal voor het grootste deel gaan over de geschiedenis van Harpe Davids. De sluitingsdatum voor de kopij is 8 april en voor nummer 3 is dat 18 juni.

Hartelijk welkom aan de volgende nieuwe leden van onze vereniging

dhr. W. Dissevelt, Mauritsstraat 11, 2712 CV Zoetermeer

dhr. H.C.S.M. van Swieten, Diamant 16, 2719 RX Zoetermeer

dhr. IJ. Feeke, Turfschipkade 62, 2725 BV Zoetermeer

mw. A. van Kan, Giekwerf 4, 2715 DV Zoetermeer

mw. T.den Dulk-van der Eyk, Hildebrandhove 141, 2726 AV Zoetermeer

dhr. P.H.M. de Jong, Albert Cuypstraat 4, 2391 XN Hazerswoude - Dorp

mw. E.B.M. van Straalen-Verbeek, Kloosterweg 6, 9989 TB Warffum

Wilt u zich aanmelden als nieuw lid, dan kan dat als volgt:

- via de website: www.oudsoetermeer.nl

- met een e-mailbericht aan info@oudsoetermeer.nl

- met een briefje aan het Historisch Genootschap Oud Soetermeer,
Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer.

Geeft u daarin naast uw naam, adres en geboortedatum aan of u zich opgeeft als lid, als jeugd lid (tot 18 jaar) of gezinslid (tweede op hetzelfde adres).



**FRIS
VERSSHOP**

**Dorpsstraat 103
2712 AE Zoetermeer
079 3167616**

**Hollandse kaasspecialiteiten
Boerenskaasspecialiteiten
Buitenlandse kaas
Salades en pate s
Versgebrande noten
Zuidvruchten
Kadomanden**

De activiteitencommissie

Dinsdag 27 februari 2007: Filmavond met historische films over Zoetermeer 1934-2006. Plaats: 't Centrum Frans Halsstraat 1 aanvang 20.00 uur.

Het Historisch Genootschap beschikt over ongeveer 100 (door leden en andere particulieren geschonken) films.

Deze worden nu nog beheerd door de heer Van Doornen. Hij heeft in overleg met het H.G.O.S. het initiatief genomen deze oude films te digitaliseren en op te slaan in een goed beheerd computerbestand. Tevens gaat hij ze op dvd zetten, waardoor ze bijvoorbeeld op de filmavonden kunnen worden gekocht. Ook niet geboren en getogen Zoetermeeders willen we voor deze dvd's enthousiast maken.

Voor de filmavond op 27 februari zal er, evenals in 2004 en 2006, een keuze gemaakt worden uit de 100 aanwezige films. Wellicht zijn er onder de vele leden van het H.G.O.S mensen, die nog oude films over Zoetermeer in hun bezit hebben en die deze aan het Genootschap willen schenken. Dan kunnen ook deze films gedigitaliseerd en op dvd gezet worden. U kunt daarvoor contact opnemen met de heer Van Doornen: tel (079) 319 01 19

Noteer nu reeds in uw agenda dinsdag 27-02-07, want dan is de zeer interessante filmavond. Voor leden is deze avond gratis, niet leden betalen € 2, -. Behalve deze filmavond, heeft de activiteitencommissie nog de volgende plannen:

Op donderdag 29 maart houdt de heer Oudenaarden, u wel bekend van vorige jaren, een lezing over Nederland in de 14e eeuw tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Deze avond wordt gehouden in het parochiehuis Dorpsstraat 18, aanvang 20.00 uur.

In juni een fietstocht (Zoetermeerse parken).

In juli wellicht nog een historische boottocht en in september de bustocht.

In de volgende 't Seghen Waert staat hierover meer informatie.

Uiteraard zijn er ook dit jaar onze historische wandelingen en fietstochten door Zoetermeer. Informatie hierover staat in de huis aan huisbladen.

Trouwe leden in het zonnetje: het vierde lustrum van Clara Moerman

Ruim twintig jaar geleden verkeerde ons verenigingsblad op de rand van de afgrond en als de tekst letterlijk wordt genomen, misschien wel de gehele vereniging. De redactie meldde: 'tot onze spijt moeten we constateren dat Zoetermeerse bedrijven onze vereniging niet langer willen steunen door een advertentie in 't Seghen Waert te plaatsen. Wij betreuren dit, maar hebben er begrip voor dat het zakenleven moeilijke tijden doormaakt. Evenzo is het gesteld met het verenigingsleven in Zoetermeer en het Historisch Genootschap in het bijzonder.'

Er waren niet alleen financiële problemen, maar men was ook naarstig op zoek naar iemand met technische ervaring die het blad drukklaar kon maken. Thans staan woningen vol met computerapparatuur waarmee bijna alle bewoners om kunnen gaan. Twintig jaar geleden was dat een uitzondering. Het bestuur was dan ook waarschijnlijk dolgelukkig toen zij kon melden dat de redactie een wijziging had ondergaan. Men meldde: 'Ook de redactie van het blad heeft een wijziging ondergaan. Onze technische man de heer J. Stoffer, die het drukklaar van de kopij verzorgde heeft die taak overgedragen aan mevrouw C.J. Moerman-van Voorst. Ook zij is een vrouw met ervaring op dit technische gebied.'



Clara Moerman, tweede van rechts, jarenlang het middelpunt van de redactie

Mevrouw Moerman, voor velen - Clara -, heeft in de achterliggende 20 jaar meer dan tachtig 't Seghen Waerts gemaakt. Eerst waren het de gestencilde bladen op grof papier en zonder foto's, maar in jaargang 7 verschenen er in iedere aflevering al enkele foto's. De eerste aflevering die er zo uitzag als het exemplaar dat u nu leest, was nummer 2 van jaargang 16. De eerste jaren werden ook de stukken voor de ledenvergaderingen in het blad opgenomen, maar vanaf 2000 wordt er twee maal per jaar een Nieuwsbrief gemaakt waarin bijvoorbeeld het jaarverslag en de begroting worden opgenomen. Al die jaren was Clara voor de kopijschrijvers het gezicht van het blad. Met de haar zo specifieke eigen nauwkeurigheid en haar taalgevoel moet ze duizenden correcties hebben doorgevoerd. Steevast vreesde ze voor te weinig kopij maar zoals is gebleken, verscheen er toch altijd weer een nieuwe aflevering.

Naast het samenstellen van 't Seghen Waert maakte Clara, samen met enkele andere vrijwilligers, ook meer dan twintig jaar deel uit van het team dat de uitgebreide collectie van het Genootschap op orde heeft gebracht. Zij heeft de beschrijvingen en opmerkingen bij duizenden foto's genormaliseerd en ingevoerd in een database. Daar plukken we nog steeds de vruchten van. Clara belandde enige tijd terug in het ziekenhuis, maar zij is herstellende. Natuurlijk kent de vereniging meer leden die er zich geweldig voor inzetten, maar het vierde lustrum van Clara is zeker het vermelden waard.

Zoetermeer in de groei

Er is bij het Historisch Genootschap weer een nieuw boek verschenen. Een echt fotoboek over de periode 1950 – 2000 met meer dan honderdvijftig heel mooie en verrassende foto's. Zo zie je de McCormickstraat met zegge en schrijve één auto, een Volkswagen met een achterraut in de vorm van een brilletje.

Er is een schitterende foto van het Wilhelminapark. Tot 1950 waren daar volkstuinten, maar het park werd aangelegd met de bedoeling om



Endjes voeren in het jonge Wilhelminapark

de rommelige achterkant van de Dorpsstraat te camoufleren, zo melden de samenstellers van het boek. De bomen in het park moeten nog aan hun groei beginnen en de Oude Kerk en de Christelijke school (thans de Zoetelaar) steken dan ook als ware monumenten boven het park uit.

Voor veel van de huidige inwoners van Zoetermeer zal de foto van de Dorpsstraat met precies in het midden de fabriek van Brinkers de vraag oproepen hoe het mogelijk is geweest dat op zo'n klein stukje grond tot 1966 zo'n geweldige fabriek stond. De foto van molen De Hoop als ruïne is eigenlijk een hommage aan degenen die er voor gezorgd hebben dat hij in 1986 weer is gerestaureerd.

Natuurlijk zijn er ook de foto's die bij de Zoetermeeders die nog niet zo lang in de stad wonen al "aha-erlebnissen" oproepen, zoals de noodbrug over de A-12 bij het dubbelstation en het winkelcentrum Soeterweide.

De samenstellers van het boek, Ria Moers-de Vree, Cor van Wieringen en Ton Vermeulen hebben een knap stukje werk afgeleverd. Het boek is te koop in de betere boekhandels in Zoetermeer en natuurlijk bij het Historisch Genootschap voor € 18,50.



Winkelcentrum Soeterweide, als voorloper van het Stadshart

Door Eendrachtig Samenwerken Profiteren Allen Regelmatig, De familie Van Well en De SPAR

Ton Vermeulen

Het Hollandse tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaart stond rond 1930 vooral bekend als boterdorp. Een zestigtal boter-boeren reisden de omliggende steden af om huis aan huis hun zuivel te verkopen. Volgens de stedelingen lag het dorp er idyllisch bij: een wereld waar je even op adem kon komen, zonder

moorddadige automobielen en motorfietsen en met geboende stoepjes en hagelwitte gordijntjes voor de ramen. Toch had het dorp al 4500 inwoners en een groot aantal mensen werkte in de handel en de nijverheid.

Een van die handelaren was grossier in levensmiddelen Adriaan J.M. van Well. Zijn opa had zich al in 1880 in Zegwaart gevestigd en breidde zijn handel in wijn en gedistilleerd uit met kruidenierswaren. Zoon Louis nam in 1894 de zaak over en blijkbaar boerde hij zo goed dat er geld beschikbaar kwam voor andere investeringen: woningen, pakhuizen in Rotterdam en zelfs een aardewerkfabriek in Hazerswoude langs de Oude Rijn. Uiteindelijk moest hij in de jaren 1920 alle bezittingen verkopen. De winkel en groothandel gingen over naar zijn zoon Adriaan.

Adriaan J.M. van Well trouwde als 1,82 meter lange 26-jarige met Bertha Wubben. Haar vader had de middelen om de droom van zijn schoonzoon te laten uitkomen, namelijk de grossierderij uitbouwen. Een jaar na hun huwelijk begon in 1926 de bouw van een groot pakhuis achter op het erf van hun woonhuis en winkel aan de Dorpsstraat in Zegwaart. De beurskrach van 1929 veranderde echter de positieve kijk op de economie. De werkloosheid steeg, de omzetten van zijn klanten, de kruideniers, daalden. Het grootwinkelbedrijf en de coöperaties groeiden snel en namen bij hem geen goederen af. Veel zelfstandige kruideniers kochten soms bij zes grossiers, vaak op de pof en



Het College van B & W, 1939. Links naast Adriaan van Well zitten de gemeentesecretaris C. Blaauwhof, burgemeester N. Vernède en J. van Duyvenbode, allen met een heerlijke sigaar

tweewekelijks voor niet meer dan fl. 16, -. Adriaan liet zich wel eens ontvallen: 'Van de ene helft van mijn klanten kan ik niet slapen, omdat ze niet betalen. Van de andere helft kan ik niet eten, omdat ze zulke lage prijzen bedingen.'

De Spar

Adriaan zocht andere wegen om het hoofd van zijn klanten en daarmee het zijne boven water te houden. Gefascineerd was hij door Henry Ford die samenwerkte met dealers en tegelijk een goede service kon geven, maar de levensmiddelenbranche zat anders in elkaar. De oplossing kwam toen hij in een artikel van J. ten Doesschate las over de "voluntary chains", de vrijwillige filiaalbedrijven, waarvan de IGA in de USA het grote voorbeeld was. Grossiers en kruideniers werkten daarbij samen: gezamenlijke inkoop, lagere kosten en meer tijd voor de verkoop. Na eerst een vragenlijst aan zijn belangrijkste klanten te hebben gestuurd, nodigde Adriaan van Well ze op een avond uit. Zestien van hen werden overgehaald samen te gaan werken met hun grossier en op 1 juli 1932 was De Spar geboren.

De eeuwig groene spar stond voor de voorspoed van de organisatie en haar leden, maar zo eenvoudig ging het niet in het begin. Collega-grossiers zagen




Rond 1935 was al een uitgebreid wagenpark nodig om de kruideniers te bezoeken en de goederen af te leveren (Gemeentearchief Zoetermeer, archief De Spar)

Van Well als verrader en Adriaan en de grossiers die meelingen in De Spar werden door de Grossiersbond geweerd. Fabrikanten luisterden naar de andere grossiers, vreesden een nieuw machtsblok en weigerden producten te leveren. Maar ondanks alle tegenwerking stegen de omzetten van de Spargrossiers en het aantal ledenkruideniers werd groter. De besturen van de diverse rayons, waar een grossier de leider was, kweten zich gewetensvol van hun taken, maar enthousiast werden ze vooral als ze zich bezighielden met een belangrijk onderdeel van hun kruideniersvak, namelijk inkopen. Onder het genot van een sigaar werd langdurig vergaderd over de beste en goedkoopste lucifers, Patria en Victoria kaakjes, Koopmans meel, Persil en Dobbelmanzeep, haringen en Sunlight. Unilever was de kwaaië pier in de jaren 1930: die had zich erg negatief opgesteld en had bovendien ook nog eigen winkels, waardoor de meeste Sparbestuurders geen goederen van Unilever wilden betrekken. De winkeliers werden telkens aangespoord in te kopen bij De Spar, gezamenlijke reclame te voeren en De Spar uit te dragen. Het grootwinkelbedrijf als De Gruyter en Albert Heijn werd daarbij gezien als de gevaarlijke concurrent voor de zelfstandige kruideniers.

Landelijke groei

Al snel na de oprichting sloten zich andere grossiers bij Van Well aan, totdat bijna heel Nederland met uitzondering van Limburg door veertien rayons werd gedekt. In 1935 richtten de grossiers samen de NV Spar Centrale op, die in Amsterdam werd gevestigd. Van Well bracht merknaam De Spar in en kreeg daarvoor een percentage van de omzet en hij werd president-commissaris. De grossiers vergaderden regelmatig en behalve de algemene belangen waren ze net als in de rayons het meest op dreef als er over de inkoop werd gesproken, al ging dat dan over grotere partijen: 185.000 blikken busgroenten, 25.000 busjes cacao, 50.000 kilo exquisite zeep van Dobbelman en 7000 emmers en



DE SPAR

Centrale inkoop geeft
massalen verkoop!

WINKELIERS INKOOP-CENTRALE
«DE SPAR»

Zoetermeer-Zegwaard · Telefoon 7-60 (2 Lijnen)
AFDEELING ZUID-HOLLAND

De Combinatie steunt allen
Steunt allen de Combinatie

11 Februari 1933

WEEKBERICHT

Wegens overstelpende drukte moeten wij volstaan met dezen week ons uitsluitend tot onze prijzotering te bepalen.

Onderstaande vrijblijvende moteringen zijn uitsluitend bestemd voor H.H. leden van de Inkoop Centrale.

GRUITSWARREN per 100 K.G.	DIWOREN
Gemengdvoer F 4.80	Peanoffin per pakje F. 0.03 1/2
Roekselgrutten " 12.25	Bakmeel per pakje " 0.10
Gemengd meel " 11.--	Bloem per pakje " 0.07 1/2
Griesmeel " 12.--	Crowns outland per pak " 0.08 1/2
Havermeel S.B. " 10.50	Quaker havermeel per da " 5.95
Havermeel Acco " 11.--	Buismaas per doos " 6.13
Havermeel vlagkand " 12.50	V. F. uitliefel per kast " 3.15
Ringsmaad " 9.95	Groote lucifere per pak " 2.50
Ochdenvoer Handdoek " 7.75	Groote stukken seep 6 oms " 0.14
Kleem 1e soort " 11.75	Papieren zakken onbedrukt " 0.19 1/2
Japanslijst " 10.75	idem bedrukt per K.G. " 0.28
Extra Fancy Blue Rose " 14.--	Rietstokeretroop 25 K.G. " 4.19
Java rijst " 15.--	Maarjes stroop idem " 4.56
Middellijst " 8.--	Mavi soepstoper per pak " 0.10
Witte bonen " 10.75	Vermooilli Grof middelal fyn per Kist n 12 1/2 K.G. " 2.13
Bruine bonen " 8.50	Shallot loo per flesch " 0.25
Groene arsten " 16.40	Levertaan per flesch " 0.28
Spiliststen " 18.--	Malsena per doos 100 Pak " 5.--
Capsoijners N.H.W. " 15.--	Korvenak seep per doosijn " 0.77
Laep sort " 16.--	Groote enijkoken per stuk " 0.47
Ronde gut " 7.--	Kleine idem " 0.08 1/2
ZUIDERCOEKEN PER 50 K.G.	Seuchuit per pakje " 0.05
Sultane No 7 F 15.--	Brima losse koffie per p. " 0.35
Sultane No 10 " 19.--	F.K. per doos 60 pakjes " 2.--
Santa Clara 45p6 " 17.--	Santa 5 st. gr. model " 2.37

De Sparwinkeliers kregen de zogeheten Weekberichten van hun grossier. In Zuid-Holland was dat A.J.M. van Well te Zoetermeer (Gemeentearchief Zoetermeer, archief De Spar)

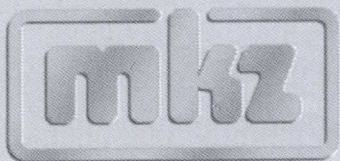
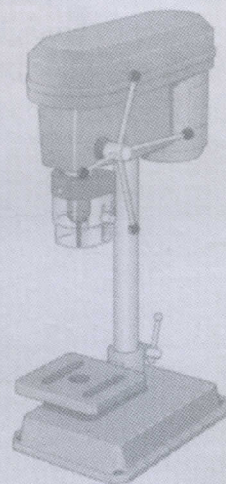
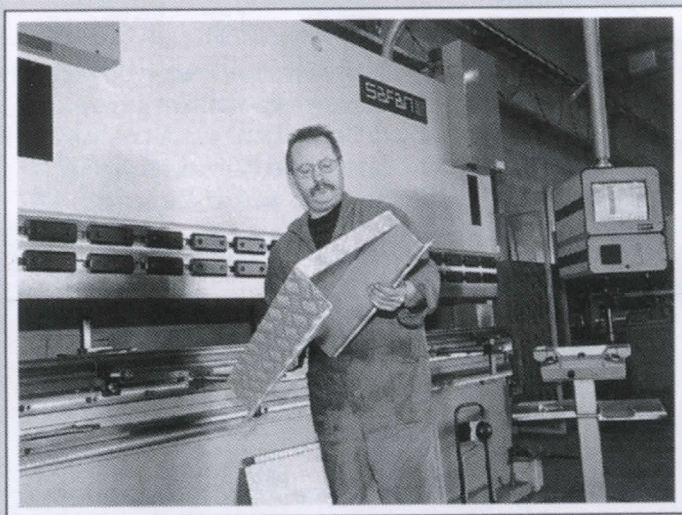
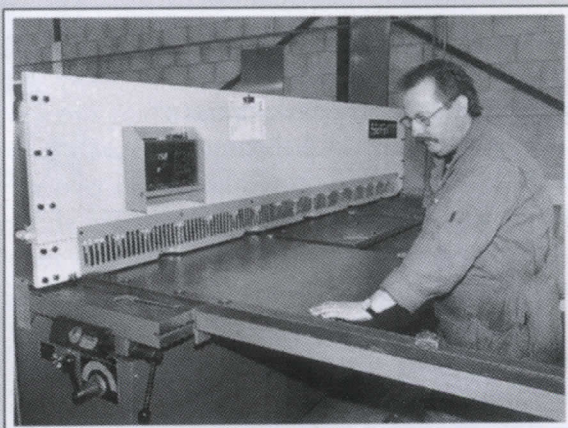
Nu óók voor particulieren!

LASSEN ○

ZETTEN ○

DRAAIEN ○

VERKOOP ○



MKZ-Metaalbewerking

Industrieweg 21, Zoetermeer

Telefoon (079) 341 63 41

dweilen. Ook werkten ze aan de gezamenlijke reclame, zoals die van de serviezen, waarvan de consument er meer dan 30.000 stuks bij elkaar spaarde. Zegels werden geïntroduceerd als antwoord op de prijskortingen van de grootwinkelbedrijven. In 1934/35 kwamen landelijk de eerste produkten onder de Sparnaam, zoals koffie, jam, bonbons en busgroenten. De vele losse artikelen werden afgewogen en in papieren zakken verpakt met naam en logo van de Spar erop.



In de reclame was Pé de bediende van de kruidenier die hard werkte en een toekomst voor zich zag met een eigen winkel (Gemeentearchief Zoetermeer, archief De Spar)

Communicatie

Voor de communicatie en reclame werden diverse middelen ontwikkeld.

Wekelijks viel bij de klant de Sparkrant in de bus, rondgebracht door de actieve kruideniers. Deze

werd centraal geregeld maar per rayon konden de voordeelbonnen ofwel aanbiedingen verschillen. Ook kon de winkelier op een lege ruimte zijn eigen stempel zetten. Daarnaast bevatte de krant diverse rubrieken, een feuilleton, recepten, handwerkpatronen en raadgevingen over opvoeding en huishouden. Oom Henk beantwoordde alle vragen van de jeugd; die wekelijks de avonturen van Sparjongen Pé kon volgen.

Kruideniers kregen van hun grossier de Weekberichten, die op hun beurt dagelijks Bulletins van de Sparcentrale ontvingen. Vanaf maart 1936 ontvingen de winkeliers de Sparketting, een soort maandelijks handboek waarin ze werden opgevoed tot Sparwinkeliers. Kernwoorden waren daarbij winkel en vakbekwaamheid. De nadruk werd gelegd op een voorgevel met Sparnaam en logo. Cursussen etaleren en lakschrijven verschenen jarenlang en in artikelen werd gehamerd op het verspreiden van de Sparkrant en hoe de klant benaderd moest worden. Inzicht in het eigen bedrijf was natuurlijk slechts mogelijk met een goede boekhouding. De Sparcentrale kwam vanaf 1938 zelfs met haar eigen boekhoudbureau.

Koning, keizer, ...

Het aantal takken aan de Sparreboom groeide tot 1939 uit tot zo'n 2200 stuks, inclusief aspirantleden. Het bleven echter zelfstandige winkeliers die een groot deel van hun inkopen buiten de Spar om bleven doen; in 1934 zou dat percentage boven de 90% hebben gelegen. Toch steeg de omzet van de gezamenlijke grossiers van fl. 6,67 miljoen in 1935 naar fl. 7,7 miljoen drie jaar later, en dat in een periode van economische malaise.

Het leek een jaar later slechter te worden. Met de Duitse inval in Polen begon de Tweede Wereldoorlog. Nederland dacht neutraal te blijven, net als in de Eerste Wereldoorlog, maar er werd wel een uitgebreid distributiesysteem opgezet, die na de bezetting in mei 1940 werd vervolmaakt. Koning Klant verdween, de winkelier werd keizer. De zelfstandige winkelier was daarbij in het voordeel boven de centraal geleide filiaalchef van het grootwinkelbedrijf. Hij kon zijn winkeldochters opruimen, had grotere voorraden en wist overal goederen te regelen en te ritselen. De consument wilde - het liefst in de buurt - zo veel mogelijk kopen en de prachtige verder weg gelegen winkel en reclame van het grootwinkelbedrijf deden er niet meer zo toe.

Tussen 1938 en 1943 steeg de omzet van De Spar met 70%. Dit wilde niet zeggen dat de Sparcentrale achterover kon leunen. Fabrikanten leverden liever kleine partijen en waren weer afhankelijk van grondstoffentoewijzingen. Veel surrogaten kwamen op de markt om de kooplust te bevredigen, maar deze moesten continue worden gecontroleerd op kwaliteit. Importen kostten veel hoofdbreken. Daarnaast nam het aantal (overheids)organen toe, die tot vele vergaderingen leidden. Zoveel mogelijk werd nog getracht reclame te maken voor De Spar, ook toen onder meer de Sparketting en Sparkrant wegens papierschaarste het veld moesten ruimen.

De grossiers hadden het ook buiten de inkoop zwaar. Hun auto's werden gevorderd, paard en wagen hadden slechts een actieradius van 20 kilometer per dag. Daardoor kon een aantal klanten slecht of helemaal niet meer bevoorrad worden. In januari 1944 brandden twee loodsen bij Van Well af, waarbij alle paarden omkwamen. Een geallieerd bombardement legde het bedrijf van collega-grossier H. Holland te Roosendaal in puin en ook een aantal winkeliers leed oorlogsschade.

Nieuwe tijden

Ook na de bevrijding in mei 1945 bleef de distributie bestaan en werd heel langzaam afgebouwd om de economie in het gareel te houden. Het aantal Sparkruideniers was door problemen met bevoorrading en natuurlijke sanering achteruitgegaan: in 1947 waren er 1439 leden. Deze winkeliers waren echter sterker uit de oorlog gekomen dan het grootwinkelbedrijf, maar de

Sparcentrale benadrukte telkens weer dat de zelfstandige ondernemers hun mouwen moesten opstropen voor de consument die langzaam weer Koning Klant werd. Reclame, Sparzegels en kwalitatief goed personeel moesten de klant ook in de toekomst binden. En hoewel de zelfbedieningswinkel wel werd bediscussieerd, kreeg deze geen prioriteit. De artikelen gingen voorlopig vooral nog over de toonbank.

De toekomst zag er rooskleurig uit. Zelfs internationaal werd De Spar opgericht. Maar de moderne tijd met haar vele veranderingen kondigde zich aan. Niet voor niets kreeg oprichter Adriaan van Well bij het 20-jarig bestaan van De Spar een heuse televisie aangeboden!



Het Sparpersoneel in de winter 48/49:

Zittend vlnr.: Nic Adegeest Pzn., Dick Havelaar, Jaap Opdam, Bert Kamps, Ben Adegeest Pzn., Adriaan Bolleboom Chr.zn., Wim Boere, Tinus de Jong, Jan Bolleboom, Bert Brusse. Staand: zes onbekende mannen, Flip Jansen, Henk Kornman, de drie broers Van Well: Aad, met baret vlak voordat hij naar Oost-Indië vertrok, Karel en Louis, de broer van A.J.M. van Well sr., Anton, Agnes van Well, die altijd voor de koffie zorgde, Adrie van der Ende, Klaas Adegeest Pzn., Gerard Bierman, Han Nühn, Kees Habenaar, Piet Adegeest ofwel Lange Piet

Slopen en bouwen

De Spar Zoetermeer groeide zo hard dat het terrein achter Dorpsstraat 178 veel te klein werd. De vrachtwagens werden almaar groter en konden de draai in de poort bijna niet meer maken. Rond 1970 lukte het niet om in Zoetermeer een geschikte plaats te vinden, in Zevenhuizen bleek dat geen probleem. Drie jaar later werd daar een voor die tijd enorm pakhuis in bedrijf genomen van 5500 m². De Van Well-distributiecentra van Zoetermeer, Loosduinen en Rotterdam werden daar in ondergebracht.

In Zoetermeer verdwenen in 1975 de oude pakhuizen en de woonhuizen met voormalige winkel aan de Dorpsstraat, na vele jaren touwtrekken met de gemeente. Uiteindelijk mocht een grote nieuwe Sparsupermarkt met parkeerterrein op de oude plek worden gebouwd, die een jaar later op 23 juni door wethouder A. Nagtegaal feestelijk werd geopend. Ook deze verhuisde weer, nu naar winkelcentrum De Vlieger in Rokkeveen, en het winkelpand werd opnieuw gesloopt. Na wederom jaren van overleg is anno 2006 de eerste paal de grond in gegaan voor de bouw van een complex van winkels met woningen: de nieuwe oostpoort van de Dorpsstraat aan het Lagereinde. Er was zelfs even sprake van dat in een van de winkels een Spar zou worden gevestigd.

Bent u nieuwsgierig geworden naar het uitgebreide verhaal van De Spar en de familie Van Well? Kijk dan uit naar het boek dat in mei verschijnt en verlucht is

ARTOTHEEK 'DE VLAMING'



Verhuur

beeldende

kunst

Voor bedrijven en particulieren

Vlamingstraat 2a
2712 BZ Zoetermeer
Telefoon 079 3169551

met circa 150 nostalgische foto's en reclames. Tegen die tijd leest u er ongetwijfeld meer over in de krant. En het boek zal ook bij het Historisch Genootschap te verkrijgen zijn.

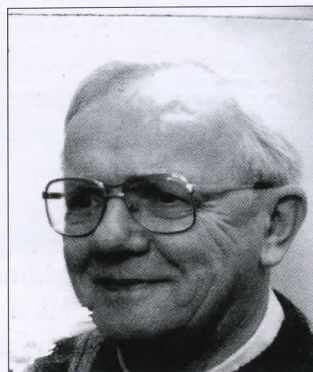
Sprekend verleden In gesprek met Theo Windmeijer

E. W. van den Burg

Inleiding

Wij hadden enige tijd geleden een gesprek met de heer Theo Windmeijer over zijn militaire diensttijd. Hij moest als negentienjarige opkomen voor wat men noemde 'eerste' oefening, die meestal een jaar duurde. Die eerste oefening begon voor Theo in april 1939 en ging eerst over in de Mobilisatie en vervolgens in de Tweede Wereldoorlog. Op 14 mei 1940 was er de capitulatie van het Nederlandse Leger, maar voor Theo duurde de oorlog enkele maanden langer. Het is een boeiend relaas geworden. Eerder werd een gedeelte van het interview opgenomen in het boek 'Dorp in Oorlog.'

Via Internet zijn wij in het bezit gekomen van foto's van de vrachtboot waarmee voor Theo veel narigheid is begonnen.



Theo Windmeijer

Het gezin

'Ik ben geboren op 22 december 1919. Ik had vier broers en vier zussen. Eerst woonden wij in de Vlamingstraat, dat was in de tijd dat mijn vader een tuin huurde aan de Leidsewallen. Daar had je toen meer tuinders, zoals mijn oom Adegeest, dan ene Muilwijk en twee families Lagerwaard. De eigenaar van de tuin ging deze verhuren aan een neef, zodat mijn vader wat anders moest zoeken. Hij is toen gaan tuinen aan de Zegwaartseweg, helemaal aan het eind, over het water. Ik was zelf een jaar of vier toen we zijn verhuisd naar de Zegwaartseweg. Het was zogenaamd platglas, dus geen kassen. Bij de tuin hoorde ook een huis dat je dan ook tegelijk huurde. Het waren in die tijd niet van die grote tuinen. In mijn jonge jaren moest ik wel eens helpen, maar geen zwaar werk hoor. Een beetje wieden, sla inpakken enzovoort. Er is nog een tijd geweest dat de groenten niet naar een veiling gingen, maar rechtstreeks naar Duitsland. De groenten gingen in kratjes en die werden dicht getimmerd.

De kratjes werden op een brik geladen en dan werden ze naar het station gebracht. Mijn vader deed dat en een oom van me, die ook aan de Zegwaartseweg zat en de tuinders van de Wallen, die brachten de groenten allemaal naar het station en daar ging het in de wagon. Als kleine jongen ben ik dikwijls zat meegereden. De brik was van mijn oom en het paard mocht geleend worden van Cornelis Vollebregt. Zo ging dat vroeger. Later kwamen de veilingen.'

Theo moet in militaire dienst

'In april 1939 ben ik in dienst gegaan. Ik was toen nog maar negentien jaar. Ik ben opgekomen in Waalsdorp bij Den Haag. Daar was toen een heel barakkenkamp. Ik was bij de Jagers. Je had Grenadiers en Jagers. De Jagers, dat waren de kleintjes en de Grenadiers waren de groten. De Jagers waren over het algemeen klein van stuk. Het was allemaal infanterie. Het was een soort keurkorps. Ik heb wat gelopen daar in Den Haag, defileren bij het Noordeinde en zo, met die kistjes met dat ijzer er onder. Je ging soms bijna onderuit op die keien. 's Zaterdagmiddags mocht je naar huis, maar 's zaterdagsmorgens moesten we met de Militaire Kapel marcheren, uren achter elkaar. Dat was op het exercitieterrein. Na een paar maanden moesten we in de straten defileren. Dan was je volleerd met marcheren, maar met schieten niet. Ik heb één keer met het geweer geschoten. Dat was zo'n grote, zo'n lange, 1914 stond er op.



Tuinderijen aan de Leidschewallen

Kamp bij Waalsdorp.



Het jaartal 1914, zo oud was het. Het was er een met zo'n grendel. Ik heb in totaal één schietoefening gehad. We mochten een paar schoten lossen, twee of drie. Ik meen dat je in die tijd twaalf maanden moest dienen voor eerste oefening. Dat jaar was nog lang niet voorbij toen de mobilisatie begon.'

De Mobilisatie

'Toen de Mobilisatie begon werden we met de trein naar Brabant overgebracht. Dat was in augustus 1939. Eerst werden we ingekwartierd in Aalst in een internaat van de paters. Onze standplaats was eigenlijk Eindhoven. We zijn in die tijd ook wel bij burgers ingekwartierd geweest. Onze taak was bewaking van bruggen. Tot aan het uitbreken van de oorlog hebben we wacht moeten lopen.'

Een strenge winter


'We hebben in de strenge winter van 1939-1940 ook nog ijs moeten zagen op het Wilhelminakanaal met van die grote zagen. Dat ijs moest je zagen, met de hand. En dat ijs moest je onder het andere schuiven, zodat het open was. Dat was om de vijand tegen te houden. Tegen de kou had je van die lange onderbroeken. Je had hemden, die waren zo groot, die konden over je hele uitrusting heen. Als er sneeuw lag, dan moest je zo'n hemd aandoen! Dan was je gecamoufleerd. We hebben daar ook mee geoefend.'

De spanning stijgt

'Iedere keer werd het verlof weer ingetrokken. De laatste maanden voor het uitbreken van de oorlog ben ik niet thuis geweest. De laatste weken voor de inval heb ik bij de Batafabrieken gezeten. Daar lag een brug, je had het Wilhelminakanaal en er was een zijtak en die liep naar Eindhoven, dat was het Julianakanaal. Die brug moesten wij bewaken en die hebben wij later ook moeten opblazen.'

10 mei 1940, opdracht: "blaas de bruggen op"!

'Je kon het eigenlijk niet geloven dat het echt oorlog was. Die vliegtuigen zag je allemaal over komen. Ik stond 's nachts op wacht en ik dacht, wat is er nou aan de hand? In Eindhoven waren ze aan het bombarderen, dat konden we zien. Toen heb ik nog één of anderhalve dag daar gezeten. Er was nog geen vijand toen een brug moest worden opgeblazen. Ik was daar zelf bij betrokken. Ja, het was de lont aansteken en dan honderd meter hardlopen en dan liggen. Dat was een betonnen brug. Twee van die pilaren stonden er onder en daar hadden ze allemaal gaten in geboord en daarin hadden ze dynamietstaven aangebracht. Die brug zag je eventjes naar omhoog komen en toen viel hij gewoon om. Nadat we over een andere brug waren teruggetrokken ging die nog dezelfde dag de lucht in.'



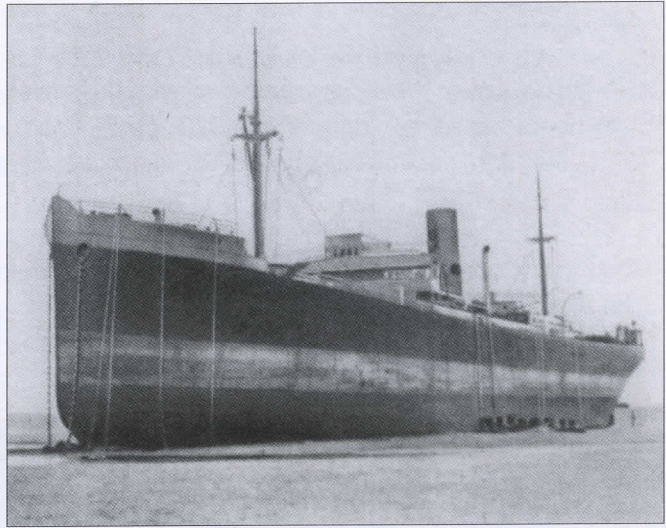
Wij adviseren
& Creëren...

**Bloembinderij
De Nobel**

Dorpsstraat 86k
2712 AM Zoetermeer
Telefoon (079) 316 93 11

*De oorlog duurt voort en
Theo moet met zijn
eenheid op de vlucht*

‘Ja, toen zijn we terug
getrokken en via
Roosendaal zijn we de
Schelde overgestoken
naar Zeeuws-
Vlaanderen. We
hebben een dag of wat
bij Hulst gezeten in
Zeeuws-Vlaanderen en
vandaar door België
gelopen naar de Franse
grens. Daar mochten
we eerst niet over van
die Fransen, want die
waren ontzettend wantrouwend, maar uiteindelijk zijn we naar Duinkerken
gelopen.’



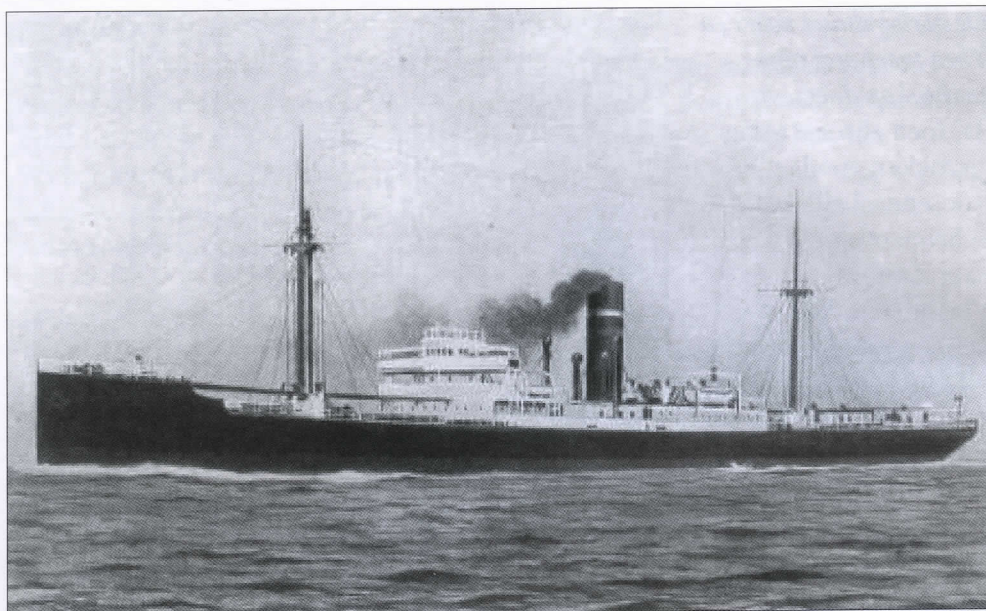
De op het strand gezette Pavon (coll. Didier Dewaele)

Naar Engeland varen

‘In Duinkerken werden we op 20 mei 1940 ingescheept in een Franse vrachtboot, de Pavon. Volgens zeggen zaten er 1800 Nederlandse soldaten op. Nou, toen is die ’s avonds gaan varen, de zee op. Onder Calais werd het schip door Duitse Stuka’s gebombardeerd en een bom ging door het luik waar wij zaten. En verder weet ik een poosje niets meer. Toen ik bijkwam lag ik boven op dek van het schip en ik kon zo de hemel weer zien toen. De kapitein heeft het schip toen op het strand gezet. Dat kon, omdat het verschil tussen eb en vloed daar zo groot is. Met touwen moesten wij ons op het strand laten zakken. Mijn schouder bleek gebroken te zijn en ik had een vleeswond aan mijn hoofd. Er stond een soort tentje, daar heb ik nog een poosje gezeten, op een bankje.’

Naar het ziekenhuis

‘Met een militaire vrachtwagen kwamen ze de gewonden ophalen. Die hele oude auto’s hadden een soort cushionbanden, van die massieve banden. Ze schoven me achter op die klep en zo ging het over die kinderhoofdjes met zo’n grote vrachtwagen. Het was nogal een kilometer of wat naar een ziekenhuis in Calais. Maar er kwamen wel driehonderd gewonden in dat ziekenhuis. Iedereen die nog kon lopen ging de andere dag er uit. En ik was daar ook bij. Ik kon nog lopen dus ik moest er uit.’



De Pavon in volle zee (coll. Didier Dewaele)

Weer verder

‘Toen kwamen we in een gebouw en daar heb ik misschien een dag of veertien gezeten. We hadden daar een dokter, een dokter kan je het eigenlijk niet noemen, want hij keek nergens naar. Het was zo’n Franse officier. Ik had die wond aan mijn voorhoofd die ze eens in de twee dagen kwamen verbinden. Dan kwam er zo’n half kopje pus onder het verband uit. Het been van de schedel lag helemaal bloot. Wij zaten in de kelder van het gebouw toen het in brand werd geschoten. Dus wij moesten er weer uit.’

Eindelijk verzorging door een Franse arts, maar dan komen de Duitsers

‘We kwamen weer in een ander gebouw en daar moest ik bij een dokter komen en die heeft die wond toen schoon zitten maken, een Franse dokter. Die heeft toen die wond schoon zitten maken met een pincet en met weet ik het allemaal is hij bezig geweest en een paar dagen later kon je zien dat het dicht werd. Het was in Frankrijk nog oorlog en wij zaten steeds in een schuilkelder. Inmiddels waren de Duitsers in de stad en die kwamen ons ophalen. Toen was ik natuurlijk nog lang niet beter van die schouder en daarna sloten ze ons op in een kerk met een hele groep. Daar mocht je slapen met je gebroken schouder! Je had van die hoge stoelen en dan schoven we een paar van die stoelen naast elkaar en zo moest je maar zien te slapen.’

De zoveelste verhuizing

‘Daarna hebben we ook weer een week of wat in een ander gebouw gezeten en toen was ik nog maar alleen als Nederlander overgebleven tussen al die Fransen. Ze haalden het verband er af en dat zat allemaal onder het bloed en mijn haar zat dik onder het bloed en dat zat er acht weken later nog in!’

Geen hygiënische voorzieningen

‘Met de hygiënische voorzieningen was het slecht gesteld. Als je dat niet meegemaakt hebt, dan heb je daar geen voorstelling van. Ten eerste kon ik mij niet uit- en aankleden. Buiten was er een kraantje en daar kon je je een beetje wassen. Je had ook geen handdoek. Je kon je handen wassen en ik had één klein stukje zeep en dan liet ik mijn hand ergens op rusten, want ik kon die arm niet gebruiken en zo bracht ik een beetje water op mijn gezicht. Badgelegenheid was er helemaal niet. Hoe die anderen dat deden, dat weet ik niet. Ik had op dat schip wel wat bij me, maar toen ik van dat schip af kwam had ik niks meer. Helemaal niks meer ook.’

Het einde komt in zicht

‘De laatste veertien daag heb ik als enige Nederlander tussen al die Fransen gezeten. Eén Fransman sprak een beetje Duits, en dat Duits kan je nog een beetje begrijpen. Die kwam ook tegen me zeggen, dat ze geweest waren om me op te halen. Ze zouden me direct komen halen, maar dat gebeurde niet, dat werd pas de andere dag. Het waren Nederlanders die me kwamen halen. Dat waren ook oud-militairen met een Rode-Kruiswagen. Ze waren al een keer of wat geweest in Calais om gewonden op te halen. De Duitsers hadden een pontonbrug over de Schelde gelegd en daar kon die auto overheen. We kwamen met een man of zes terug, maar er waren er drie bij die waren hun been kwijt. Die hadden ook op de Pavon gevaren.’

Wel terug in Nederland, maar nog niet thuis

‘Ik kwam na acht weken in Breda in het hospitaal en toen was mijn hoofdwond nog niet genezen. Ik heb daar een bericht gestuurd naar mijn vader dat ik daar en daar was. Toen zijn mijn twee oudste broers op de tandem naar Breda gekomen. Ze kwamen ’s morgens aan en ze mochten er niet in hoewel ik daar was. ‘Kom vanmiddag maar terug.’ Toen kwamen ze ’s middags en inmiddels was ik op transport gesteld naar Den Haag, dus zij waren gewoon voor niks gekomen. Ik kwam terecht in Den Haag in het militaire hospitaal, waar ze in ieder geval fatsoenlijke bedden hadden. En vanaf dat moment kon ik ook bezoek krijgen van thuis’.

Eindelijk weer thuis

'In dat hospitaal in Den Haag ben ik nog maar een week geweest en toen kreeg ik ziekenverlof. Toen ik echt militair af was, was het al augustus. Dus ik ben tot augustus eigenlijk in dienst geweest. Zoals ik al zei, toen ik terugkwam had ik bijna niks meer. Ik had geen schoenen, want in dat schip had ik mijn schoenen uitgedaan, omdat ik er in weken niet uit geweest was. Mijn schoenen was ik kwijt, mijn jas was ik kwijt, ik had enkel maar een jasje en een broek. Ik heb al die tijd op van die sloffies gelopen. Ik had zo'n lange onderbroek aan, die had ik acht weken aangehad en die was helemaal verrot. Ja, wat moest je anders?'

Terugblik

We waren benieuwd of Theo later nog last heeft gehad van zijn verwondingen. Hij heeft weliswaar hinder van zijn schouderbreuk ondervonden, is er op latere leeftijd ook aan geopereerd, maar tot zijn 60e jaar heeft hij normaal kunnen werken onder andere bij Troost het loondorsbedrijf. Daarna is hij arbeidsongeschikt verklaard. Theo is gelukkig getrouwd geweest, heeft kinderen en kleinkinderen, maar helaas is zijn vrouw enige jaren geleden overleden. Zelf is hij inmiddels 87 jaar. Hij woont in de Zeeheldenbuurt en zijn huis zal binnen afzienbare tijd worden gesloopt. Maar hij heeft de garantie van de woningbouwvereniging dat hij in een nieuw te bouwen appartement zal komen te wonen, in de wijk waar hij nu ook woont.

Dialect

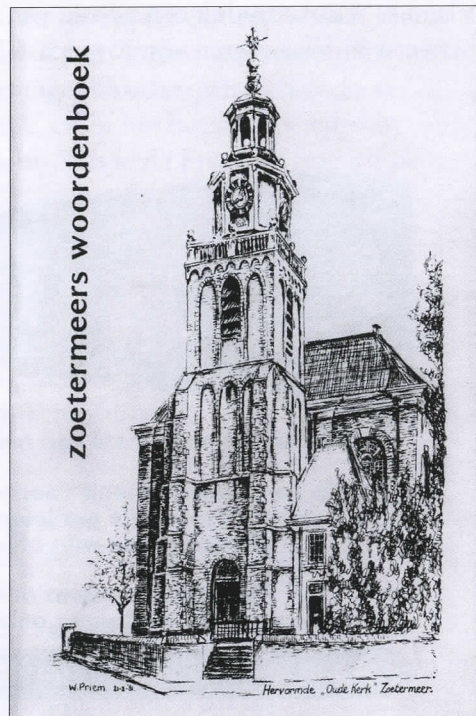
Piet Drapers

In het maandblad 'Onze Taal' van augustus 2006 staat een artikeltje over woordenboeken. Op zich niet zo bijzonder voor een tijdschrift dat inzicht wil geven in alle zaken die het taalgebruik betreffen. Door de eerste zin wordt wel meteen je aandacht getrokken. 'Wie denkt dat het Woordenboek der Nederlandse Taal het enige woordenboek in Nederland is, heeft het mis.' Je valt niet van verbazing van je stoel als je leest dat er een Woordenboek voor de Friese taal is, maar dat het bestaat uit 24 delen is verrassend. Nog verrassender is het, dat er woordenboeken zijn van de Limburgse dialecten met 40 delen en de Brabantse dialecten met 33 delen. Deze regionale dialectwoordenboeken zijn het resultaat van vele jaren werk door wetenschappers.

Plaatselijk woordenboek

Naast de regionale woordenboeken zijn er ook die betrekking hebben op het dialect van één plaats. Deze worden samengesteld door liefhebbers. 'Onze Taal' maakt melding van het dialectwoordenboek van de plaats Sliedrecht: 'Slierechs van a tot z.' Nu is Sliedrecht een dorp waar thans meer mensen wonen dan vijftig jaar geleden, maar een bevolkingsgroei zoals in Zoetermeer heeft zich daar niet voorgedaan. Sliedrecht heeft dus een eigen dialect en een groot deel van de inwoners zal waarschijnlijk nog wel het 'Slierechs' herkennen of zelfs spreken. Voor Zoetermeer roept dit de vraag op of er ook een Zoetermeers dialect is, of beter 'is geweest', want van het merendeel van de inwoners van onze stad woonden de voorouders vijftig jaar geleden elders. Op zoek naar informatie over een mogelijk Zoetermeers dialect ontdek je twee boeken: 'Klank en Vormverschijnselen van het dialect van Zoetermeer' en zowaar het 'Zoetermeers Woordenboek.'

Zoetermeers Woordenboek



Klank en vorm

Het boek 'Klank en Vormverschijnselen' is een publicatie uit 1984 van het P.J. Meertens Instituut. Dit instituut is een onderdeel van de Koninklijke Academie van Wetenschappen en houdt zich onder andere bezig met dialectologie, de wetenschap der dialecten. De publicatie is dan ook een echt wetenschappelijk werk. Taalveranderingen over een periode van honderd jaar worden beschreven, waarbij het met name gaat om zich wijzigende uitspraken van woorden. Hiervoor heeft men een beperkt aantal woorden in de tijd 'fonetisch gevolgd.' Voor de echte wetenschapper waarschijnlijk heel interessant, maar voor de leek die op zoek is naar woorden en uitdrukkingen 'op z'n Zoetermeers' geven de analyses weinig houvast. Wel blijkt uit de beschrijvingen dat de taalveranderingen mede worden bepaald door zich wijzigende lokale situaties en maatschappelijke ontwikkelingen.

Taal en tijd

De ontginning van het veen is zo'n ontwikkeling die van invloed is op het taalgebruik. De taal van het 'oude land' dat als gebied wordt gedefinieerd als het bottingsgebied is verwant met het Fries. De botting was een belasting die door plaatsers die in de oude kern van het graafschap Holland lagen moest worden opgebracht voor het onderhoud van de rondreizende graaf en zijn gevolg. De taal in het nieuw ontgonnen land heeft meer aansluiting bij het Vlaams. Waarschijnlijk een gevolg van het feit dat de ontginningstechnieken het eerst in Vlaanderen zijn toegepast. De onderzoekers komen tot de



Het gezelligste eetcafé van het Stadshart!

7 dagen per week geopend voor lunch en diner.

**Maar ook om te genieten van
een goed glas wijn of bier.**

**Bijvoorbeeld voor of na
een bezoek aan theater of bioscoop**

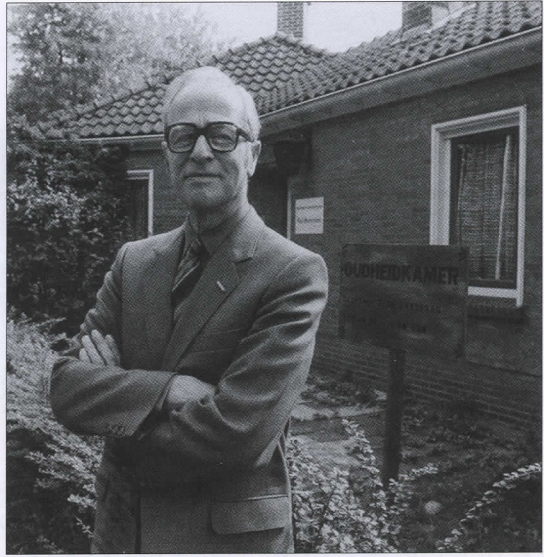


**Oostwaarts 4
Stadshart Zoetermeer
079- 346 31 41**

**www.theoldpal.nl
info@theoldpal.nl**

Waar je oude vrienden hebt en nieuwe vrienden maakt!

conclusie dat het Zoetermeers is te karakteriseren als liggend op de grens van het nieuwe en het oude land. Dat wordt door de wetenschappers aangetoond aan de hand van de plaatsnaam: 'Zwete, later Zwieten, lag vroeger tussen het latere Zoeterwoude en Zoetermeer in. Zwieten verdwijnt als plaats. Zwete en Zoete is hetzelfde woord. Het eerste is Fries, of liever Noordzeegermaans en Zoete(r) is de Frankische vorm.' De geleerden doen dan ook geen definitieve uitspraken over de herkomst van het Zoetermeers, anders dan dat er relaties zijn met zowel het zuiden als het



Drs. J. van der Spek, redacteur van het Zoetermeers Woordenboek

noorden van Nederland. Er zijn woorden die voorkomen in het Zaanse dialect, maar er zijn ook woorden die voorkomen in het Drechtterlands. De wetenschappers noemen 'permentatie' als voorbeeld van een uit het Frans afkomstig woord. Als je dat woord opzoekt in het Zoetermeers woordenboek, staat er: 'Permentasie: van het Franse parentage, bloedverwantschap. In de verte hoort ze ook nog tot onze permentasie' en in het boek uit Sliedrecht staat: 'Pallementaasie: familie van elkaar zijn. Wis ie da Freek ok nog uit de pallementaasie van ons is?'

De onderzoekers komen tot de conclusie dat sinds 1895 het Zoetermeers steeds meer op het standaard Nederlands is gaan lijken. Eerst ging dat geleidelijk, maar later is dat steeds sneller gegaan. Enerzijds kwam dit door de explosieve uitbreiding van de gemeente na 1960, maar anderzijds daarvoor al, ook door het feit dat kinderen die elders op school gingen niet meer het dialect wilden spreken omdat men dit onbeschaafd vond.

Het Zoetermeers Woordenboek

Het Zoetermeers Woordenboek is een uitgave uit 1981 van Het Historisch Genootschap Zoetermeer met medewerking van de Culturele Raad. De redactie werd gevoerd door de toenmalige voorzitter van het Genootschap Jan van der Spek. Natuurlijk is er in het archief van Het Genootschap nog een exemplaar aanwezig. Het boekje telt 58 bladzijden en op zestien daarvan zijn in alfabetische volgorde ongeveer 250 woorden opgenomen die als



‘sommigen wouwen de paardemart afschaffen’
“Zoetermeers” kunnen worden aangemerkt. De overige pagina’s worden onder andere gevuld met stukjes tekst in het Zoetermeers en met het vakjargon van de bakker, de slager en de veeboer.

Boerentaaltje

De samenstellers van het ‘Zoetermeers Woordenboek’ komen tot de conclusie dat het Zoetermeers een dialect is. Zij stellen echter ook vast dat de Zoetermeerders - in het dialect ‘de Zoetemerenaers’ - zelf vinden dat zij modern Hollands spreken. In dat kader wordt ook een gedeelte uit een lezing door dr. J Daan in 1964 aangehaald, die zegt: ‘De verschillen met het Nederlands zijn dikwijls zo klein dat de sprekers zelf hun taal niet als dialect maar als ‘plat’ beschouwen.’ Dat laatste is ook bevestigd door de personen die voor het woordenboek zijn geïnterviewd. ‘Op waffere schôl ga jai?’ was de vraag die zij aan elkaar stelden in de jaren twintig als zij naar een MULO in Den Haag of Voorburg gingen. Het is geen dialect dat de buitenstaander prettig in de oren klinkt. De Zoetermerenaers herinneren zich in 1981 dan ook dat zij door de stedelingen veelvuldig werden uitgelachen. Dat had wel als voordeel dat men zijn uiterste best deed het ‘boerentaaltje’ zo snel mogelijk voor een meer gangbaar Nederlands te verwisselen.

Zuidhollands

Zoetermeer ligt midden in het gebied, tussen de Oude Rijn en Zeeland, waar men dialecten spreekt die veel gemeen hebben. De schrijvers van het woordenboek maken melding van enkele specifieke kenmerken. Zo is er de uitspraak van de lange ‘o’ waardoor open als oupen klinkt en wonen als wounen, maar ook het uitspreken van een ‘t’ waar je die niet verwacht en het weglaten ervan als je hem wel verwacht. Bijvoorbeeld: ‘ik gaat’ en ‘hij broch (bracht).’

Woorden en uitdrukkingen

Normaal nodigt een woordenboek niet uit om gelezen te worden. Bij het Zoetermeers woordenboek is dit anders. Bij vele woorden wordt niet alleen een ‘vertaling’ gegeven, maar ook een stukje tekst waarin het woord wordt

gebruikt ter verduidelijking. Zo lees je bij 'afschafte': 'Sommige wouwe de paardemart al voor de oorlog afschafte'. Bij 'kniesters': 'Ga's een kilo arepels (aardappels) kope, maar niet van die kniesters (kanjers).' 'Vrullie (vrouwen) zag je weinig in vergaderingen, wat-ie persies schouw (scheelde) zee de dokter niet, Sundes (zondags) ging-ie naar de kerk, op de bazar werd een pop verraaie (verloot). En hai heb een nacht in 't wachie (politiecel) gezeten.' Er staat ook een aantal uitdrukkingen in het boek die het merendeel van de huidige Zoetermeerse bevolking waarschijnlijk niet kent, zoals: 't regent koppies en bakkies', 'zij is te lelijk om te helpen onweren' en 'effe de geit verzetten' (naar het toilet gaan).

Burgemeester

Burgemeester Hoekstra schrijft het 'Ten Geleide' in het 'Zoetermeers Woordenboek.' Hij stelt vast dat Zoetermeer in 1981 al een nieuwe stad is, met een taalgebruik dat weinig meer had van het Zoetermeerse dialect. Hij begroet het boek dan ook enthousiast, want zo wordt toch weer een stukje geschiedenis voor het nageslacht bewaard en hij besluit dan ook met de woorden: '...en morrege ken't nie meer, 't mot vedaag beure ...' Het Historisch Genootschap moet zuinig zijn op het archiefexemplaar van het woordenboek, want als ze vedaag weg binne, hebbe me morrege niks meer.



MONDIAL MOVERS



HENNEKEN BV

Professionele verhuizers van huis uit

- * Particuliere verhuizingen
- * Kantoor- en bedrijfsverhuizingen
- * Nationale en internationale verhuizingen
- * Verhuishwinkel
- * Verwarmde en beveiligde inboedel-/archiefopslag

Goudstraat 51
2718 RD Zoetermeer
tel. + 31 (0)79-3611368
e-mail: info@henneken.nl
website: www.henneken.nl

**ERKENDE
VERHUIZERS**

PPV

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken het met hun financiële steun mede mogelijk dit blad uit te geven.

Van As Makelaardij bv

Eerste Stationsstr. 61, tel. (079) 316 44 45

Dranken/Wijnhandel Boonekamp

Dorpsstraat 130, tel. (079) 316 38 02

Bouwmarkt De Bouwhof

Edisonstraat 88, tel. (079) 331 07 00

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstr. 48, tel. (079) 316 37 31

Carrosseriefabriek Joost Lamboo bv

Koperstraat 40, tel. (079) 363 44 44

Het Fluitschip historisch onderzoeks-
en adviesbureau, tel. (079) 316 78 46

Henneken Radio en TV

Den Hoorn 7, tel. (079) 316 24 90

Linhout Foto Video

Dorpsstraat 68, tel. (079) 316 30 84

Roos Kantoorboekhandel

Dorpsstraat 155, tel. (079) 316 35 80

Rové Licht & Sfeer Eerste Stationsstr. 3
tel. (079) 316 64 88

Schoenen Van Veen

Dorpsstraat 83, tel. (079) 316 31 65

Slagerij Vollebregt

Dorpsstraat 127, tel. (079) 316 35 25

Personenvervoer Van der Slik

Blauwroodlaan 296, tel. (079) 361 61 61

Uw huis verkopen?

Duidelijk, Helder, Betrouwbaar!



van Brero & Breugem

NVM REGISTER MAKELAARS - TAXATEURS

Dorpsstraat 14 (naast het Nicolaasplein) 2712 AK Zoetermeer

tel.: 079-3160061 fax: 079-3160026

e-mail: info@vanbrero-breugem.nl internet: www.vanbrero-breugem.nl



Gratis waardebeoordeling! Bel 079 - 3160061

Outdoorspecialist Van Herwijnen



Dorpsstraat 66 anno 1908

berg/wandelschoenen
kampeerartikelen
schietsport
dartsport

dump
van Herwijnen
SINDS 1891

tenten
klimsport
vrijtijdskleding
campingaz dealer

Dorpsstraat 66 - Zoetermeer - Telefoon (079) 316 35 51 - www.herwijnenzoetermeer.nl